
APVIENOTO
NĀCIJU
ORGANIZĀCIJA

CRC

Bērnu tiesību konvencija

Izplatāms:
VISPĀRĒJI
CRC/GC/2005/6
2005. gada 1. septembris
Oriģināls: angļu valodā

BĒRNU TIESĪBU KOMITEJA
Trīsdesmit devītā sesija
2005. gada 17. maijs – 3. jūnijs

VISPĀRĒJAIS KOMENTĀRS NR. 6 (2005)

**RĪCĪBA ATTIECĪBĀ UZ NEPAVADĪTIEM UN NOŠĶIRTIEM
BĒRNIEM ĀRPUS VIŅU IZCELSMES VALSTS**

GE.05-43805 (E) 140905

SATURS

VISPĀRĒJAIS KOMENTĀRS Nr. 6 (2005).....	1
RĪCĪBA ATTIECĪBĀ UZ NEPAVADĪTIEM UN NOŠĶIRTIEM BĒRNIEM ĀRPUS VIŅU IZCELSMES VALSTS	1
I. VISPĀRĒJĀ KOMENTĀRA MĒRĶI	4
II. VISPĀRĒJĀ KOMENTĀRA STRUKTŪRA UN PIEMĒROŠANAS JOMA	5
III. DEFINĪCIJAS	5
IV. PIEMĒROJAMIE PRINCIPI	5
a) Dalībvalstu juridiskie pienākumi attiecībā pret visiem nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem, kas atrodas to teritorijā, un šo pienākumu īstenošanas pasākumi	5
b) Diskriminācijas aizliegums (2. pants)	7
c) Bērna intereses kā primārais apsvērumus īstermiņa un ilgtermiņa risinājumu meklēšanai (3. pants)	7
d) Tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību (6. pants).....	8
e) Bērna tiesības brīvi paust savu viedokli (12. pants)	8
f) Neizraidīšanas principa ievērošana.....	9
g) Konfidencialitāte	9
V. REAKCIJA UZ VISPĀRĒJAS UN ĪPAŠAS AIZSARDZĪBAS VAJADZĪBĀM.....	10
a) Sākotnējā novērtēšana un pasākumi	10
b) Aizbildņa, padomdevēja vai juridiskā pārstāvja iecelšana (18. panta 2. punkts un 20. panta 1. punkts)	11
c) Aprūpes un izmitināšanas pasākumi (20. un 22. pants)	12
d) Pilna piekļuve izglītībai (28. pants, 29. panta 1. punkta c) apakšpunkts un 30. un 32. pants)	12
e) Tiesības uz pienācīgu dzīves līmeni (27. pants)	13
f) Tiesības uz vislabāko iespējamo veselības aprūpi un tiesības izmantot ārstniecības un rehabilitācijas pakalpojumus (23., 24. un 39. pants)	13
g) Bērnu tirdzniecības un seksuālas vai cita veida ekspluatācijas, ļaunprātīgas izmantošanas un vardarbības novēršana (34., 35. un 36. pants)	14
h) Iesaukšanas militārajā dienestā novēršana un aizsardzība pret karadarbības ietekmi (38. un 39. pants)	15
i) Brīvības atņemšanas nepieļaušana un rīcība gadījumā, ja tā ir notikusi.....	16
VI. PATVĒRUMA SNIEGŠANAS PROCEDŪRAS PIEEJAMĪBA, JURIDISKIE AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI UN TIESĪBAS PATVĒRUMĀ.....	17
a) Vispārējie noteikumi	17
b) Patvēruma sniegšanas procedūru pieejamība neatkarīgi no vecuma	17
c) Procesuālie aizsardzības un atbalsta pasākumi (3. panta 3. punkts).....	17
d) Nepieciešamās aizsardzības novērtējums bērniem atbilstošā veidā, ņemot vērā vajāšanu, kādai var būt pakļauts bērns	18

---

e) Iespēja bērniem, kam piešķirts bēgļa statuss, pilnībā izbaudīt visas starptautiskās bēgļa un cilvēktiesības (22. pants)	19
f) Papildu aizsardzība bērniem	19
VII. ĢIMENŪ APVIENOŠANA, NOGĀDĀŠANA ATPAKAĻ UN CITI ILGTSPĒJĪGI RISINĀJUMI	19
a) Vispārēji noteikumi	19
b) Ģimenes apvienošana	20
c) Nogādāšana atpakaļ uz izcelsmes valsti	20
d) Integrācija vietējā sabiedrībā	21
e) Starpvalstu adopcija (21. pants)	22
f) Pārcelšanās uz trešo valsti	22
VIII. APMĀCĪBA, DATI UN STATISTIKA	23
a) Tā personāla apmācība, kas strādā ar nepavadītiem un nošķirtiņiem bērniem	23
b) Dati un statistika par nošķirtajiem un nepavadītajiem bērniem	23
Piezīmes	24

I. VISPĀRĒJĀ KOMENTĀRA MĒRĶI

1. Šī vispārējā komentāra mērķis ir pievērst uzmanību nepavadīto un nošķirto bērnu īpaši neaizsargātajai situācijai, aprakstīt daudzšķautņainās problēmas, kas jārisina valstīm un citām ieinteresētajām personām, nodrošinot, lai šiem bērniem būtu pieejamas viņu tiesības un viņi varētu tās izmantot, un sniegt norādījumus attiecībā uz neaizsargātu un nepavadītu bērnu aizsardzību, rūpēm par viņiem un pienācīgu rīcību attiecībā pret viņiem, pamatojoties uz tiesisko satvaru, ko nodrošina Bērnu tiesību konvencija (“Konvencija”), un jo īpaši uz principiem, kas aizliedz diskrimināciju, paredz ievērot bērna intereses un aizsargāt viņa tiesības brīvi paust savu viedokli.

2. Izdot šo vispārējo komentāru pamudināja Komisijas novērojums, ka pieaug šādās situācijās nonākušo bērnu skaits. Pastāv daudzi un dažādi iemesli, kuru dēļ bērns var būt nepavadīts vai nošķirts, tostarp bērna vai viņa vecāku vajāšana, starptautiski konflikti vai pilsoņu karš, tirdzniecība ar cilvēkiem dažādos veidos un apstākļos, tostarp gadījumos, kad bērnu pārdod viņa vecāki, un labāku ekonomisko iespēju meklējumi.

3. Izdot šo vispārējo komentāru motivēja arī vairākas Komitejas identificētās nepilnības šādu bērnu aizsardzībā, tostarp šādi faktori: nepavadītie un nošķirtie bērni ir pakļauti lielākam riskam, tostarp seksuālai ekspluatācijai un vardarbībai, iesaukšanai militārajā dienestā, bērnu piespiedu darbam (tostarp audžuģimeņu labā) un aizturēšanai. Viņi bieži tiek diskriminēti, un viņiem tiek liegta piekļuve pārtikai, pajumtei, mājoklim, veselības aprūpes pakalpojumiem un izglītībai. Nepavadītas un nošķirtas meitenes ir īpaši pakļautas ar dzimumu saistītas vardarbības riskam, tostarp ģimenē. Dažās situācijās šiem bērniem nav pieejama pienācīga un atbilstoša identifikācija, reģistrācija, vecuma novērtēšana, dokumenti, palīdzība ģimenes meklēšanā, aizbildniecības sistēmas un jurista konsultācijas. Daudzās valstīs nepavadītiem un nošķirtiem bērniem parasti tiek liegta iecelšana vai arī viņus aiztur robežsardzes vai imigrācijas amatpersonas. Citos gadījumos viņiem tiek atļauts iecelt, bet liegta piekļuve patvēruma pieprasīšanas procedūrām vai arī viņu patvēruma pieprasījumi netiek izskatīti, pienācīgi ņemot vērā bērnu vecumu un dzimumu, lai veicinātu ģimenes apvienošanos; citos gadījumos ģimenes apvienošanās ir iespējama, bet tiek piemēroti tik ierobežojoši nosacījumi, ka tā kļūst faktiski neiespējama. Daudzreiz šiem bērniem tiek piešķirts tikai pagaidu statuss, kas beidzas dienā, kad viņi sasniedz 18 gadu vecumu, un ir maz efektīvu atgriešanās programmu.

4. Šādu apsvērumu dēļ Komiteja bieži ir aktualizējusi noslēdzošajos secinājumos minētos jautājumus, kas saistīti ar nepavadītiem un nošķirtiem bērniem. Šajā vispārējā komentārā ir apkopoti un konsolidēti standarti, kas cita starpā ir izstrādāti, pateicoties Komitejas uzraudzības pasākumiem, un tādējādi tajā valstīm ir sniegti skaidri norādījumi par to pienākumiem, kas izriet no Konvencijas, attiecībā pret šo īpaši neaizsargāto bērnu grupu. Piemērojot šos standartus, dalībvalstīm jāsaprot, ka tie attīstās, un tāpēc jāatzīst, ka arī to pienākumi var pārsniegt šajā piezīmē minētos pienākumus. Šie standarti nekādā ziņā neierobežo plašākas tiesības un priekšrocības, kas tiek garantētas nepavadītiem un nošķirtiem bērniem saskaņā ar reģionāliem cilvēktiesību instrumentiem vai valstu sistēmām, starptautiskiem un reģionāliem bēgļu tiesību aktiem vai starptautiskajām humanitārajām tiesībām.

II. VISPĀRĒJĀ KOMENTĀRA STRUKTŪRA UN PIEMĒROŠANAS JOMA

5. Šis vispārējais komentārs attiecas uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, kas atrodas ārpus savas pilsonības valsts (saskaņā ar 7. pantu), vai gadījumā, ja viņi ir bezvalstnieki, ārpus savas pastāvīgās dzīvesvietas valsts. Šis vispārējais komentārs attiecas uz visiem šādiem bērniem neatkarīgi no viņu uzturēšanās statusa attiecīgajā valstī vai iemesliem, kuru dēļ viņi atrodas ārvalstīs, kā arī neatkarīgi no tā, vai viņi ir nepavadīti un nošķirti. Tomēr tas neattiecas uz bērniem, kuri nav šķērsojuši starptautisku robežu, kaut arī Komiteja atzīst daudzās savstarpēji līdzīgās problēmas, kas saistītas ar nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, kuri tiek pārvietoti valsts robežās, un apstiprina, ka daudzi no turpmākajiem norādījumiem ir vērtīgi arī attiecībā uz šādiem bērniem, kā arī uzstājīgi mudina valstis pieņemt šī vispārējā komentāra atbilstošos aspektus, kas saistīti ar tādu nepavadītu un nošķirtu bērnu aizsardzību un aprūpi, kas pārvietoti savā valstī, un rīcību attiecībā pret viņiem.

6. Lai gan Komitejai ir tikai uzraudzības funkcijas saistībā ar Konvenciju, tā ir jāinterpretē, ņemot vērā visas piemērojamās starptautiskās cilvēktiesību normas, un tāpēc šajā vispārējā komentārā ir izmantota holistiska pieeja jautājumam par pienācīgu rīcību attiecībā pret nepavadītiem un nošķirtiem bērniem. Tādējādi tiek atzīts, ka visas cilvēktiesības, tostarp Konvencijā noteiktās, ir nedalāmas un savstarpēji atkarīgas. Konvencijas preambulā ir atzīta arī pārējo starptautisko cilvēktiesību instrumentu nozīme bērna tiesību aizsardzībā.

III. DEFINĪCIJAS

7. “Nepavadīti bērni” (tiek saukti arī par “nepavadītiem nepilngadīgajiem”) saskaņā ar Konvencijas 1. pantu ir bērni, kuri ir nošķirti gan no saviem vecākiem, gan citiem radniekiem un par kuriem nerūpējas neviens pieaugušais, kam tas ir pienākums saskaņā ar likumu vai paražu.

8. “Nošķirti bērni” ir bērni, kā tie definēti Konvencijas 1. pantā, kas ir nošķirti no saviem abiem vecākiem vai no sava iepriekšējā aizbildņa, kurš tiem bija noteikts saskaņā ar likumu vai paražu, bet ne vienmēr no citiem radniekiem. Tātad šis termins var ietvert arī bērnus, kurus pavada citi pieauguši ģimenes locekļi.

9. “Bērns saskaņā ar šīs Konvencijas 1. pantu” ir “ikviens cilvēks, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu, ja vien saskaņā ar attiecīgiem tiesību aktiem pilngadība neiestājas agrāk”. Tas nozīmē, ka instrumentos, kas piemērojami bērniem valsts teritorijā, bērnu nedrīkst definēt, novirzoties no normām, kurās noteikts pilngadības iestāšanās vecums attiecīgajā valstī.

10. Ja nav noteikts citādi, turpmākās vadlīnijas vienlīdz attiecas gan uz nepavadītiem, gan uz nošķirtiem bērniem.

11. “Izcelsmes valsts” ir valsts, kuras pilsonis ir attiecīgais bērns, vai gadījumā, ja bērns ir bezvalstnieks, viņa pastāvīgās dzīvesvietas valsts.

IV. PIEMĒROJAMIE PRINCIPI

a) Dalībvalstu juridiskie pienākumi attiecībā pret visiem nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem, kas atrodas to teritorijā, un šo pienākumu īstenošanas pasākumi

---

12. Saskaņā ar Konvenciju valsts pienākumi attiecas gan uz katru šīs valsts teritorijā esošo bērnu, gan uz katru bērnu, kuram piemērojama tās jurisdikcija (2. pants). Šos valsts pienākumus nedrīkst patvaļīgi un vienpusēji samazināt, nedz izslēdzot no to piemērošanas jomas kādas valsts teritorijas vai apgabalu, nedz definējot īpašas teritorijas vai apgabalu, uz kurām attiecīgās valsts jurisdikcija neattiecas vai attiecas tikai daļēji. Turklāt Konvencijā ietvertie valstu pienākumi ir spēkā attiecīgās valsts robežās, tostarp attiecībā uz tiem bērniem, kuri nonākuši šīs valsts jurisdikcijā laikā, kad viņi cenšas ieceļot tās teritorijā. Tāpēc Konvencijā noteiktās tiesības var izmantot ne tikai tie bērni, kuri ir konkrētās dalībvalsts pilsoņi, un tāpēc, ja vien tas jau nav citādi skaidri noteikts Konvencijā, šīm tiesībām jābūt pieejamām visiem bērniem, tostarp patvēruma meklētājiem, bēgļiem un migrējošiem bērniem, neatkarīgi no to pilsonības, ieceļošanas tiesībām vai bezvalstiskuma.

13. Pienākumi, kas izriet no Konvencijas attiecībā pret nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, jāpilda visām valsts pārvaldes jomām (izpildvaras, likumdevēja varas un tiesu varas iestādēm). Šo pienākumu vidū ir pienākums ieviest valsts tiesību aktus, izveidot administratīvās struktūras, veikt nepieciešamo izpēti, apkopot datus un īstenot vispusīgas apmācības šo pasākumu atbalstam. Šie juridiskie pienākumi pēc būtības ir gan negatīvi, gan pozitīvi, un paredz, ka valstīm ir ne tikai jāatturas no tādu pasākumu veikšanas, kas ir pretrunā bērnu tiesībām, bet arī jāveic pasākumi, lai nodrošinātu šo tiesību izmantošanu, nevienu nediskriminējot. Tas nenozīmē tikai nodrošināt aizsardzību un sniegt palīdzību bērniem, kas jau ir nepavadīti vai nošķirti, bet ietver arī pasākumus nošķiršanas novēršanai (tostarp drošības pasākumu īstenošanu evakuācijas gadījumā). Šo aizsardzības pienākumu pozitīvais aspekts ietver arī prasību valstīm veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai pēc iespējas agrāk, tostarp jau uz robežas, identificētu tos bērnus, kas ir nepavadīti vai nošķirti, lai veiktu meklēšanas pasākumus un, ja iespējams un tas ir bērna interesēs, pēc iespējas drīzāk ļautu nošķirtajiem un nepavadītajiem bērniem atgriezties viņu ģimenēs.

14. Saskaņā ar savu 2003. gada Vispārējo komentāru Nr. 5 (sk. 18.–23. punktu) Konvencijas dalībvalstīm ir jānodrošina, ka šā līguma noteikumi un principi tiek pilnībā atspoguļoti un ieviesti attiecīgajos valsts tiesību aktos. Ievērojot Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 27. pantu, jebkādu juridisku domstarpību gadījumā Konvencijai vienmēr ir augstāks juridiskais spēks.

15. Lai radītu veicinošu juridisko vidi un ievērotu Konvencijas 41. panta b) punktu, dalībvalstis tiek mudinātas ratificēt arī citus starptautiskos instrumentus, kuros aplūkoti jautājumi saistībā ar nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, tostarp abus Bērnu tiesību konvencijas neobligātos protokolus (par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos un par tirdzniecību ar bērniem, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju), Konvenciju pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem, Konvenciju par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu, Konvenciju par bēgļa statusu ("1951. gada Bēgļu konvencija") un Protokolu par bēgļu statusu, Konvenciju par bezvalstniecības samazināšanu, Konvenciju par bezvalstnieku statusu, Hāgas Konvenciju par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem, visas četras Ženēvas 1949. gada 12. augusta konvencijas, Ženēvas 1949. gada 12. augusta konvencijas 1977. gada 8. jūnija papildprotokolu par starptautisku bruņotu konfliktu upuru aizsardzību (I protokols) un Ženēvas 1949. gada 12. augusta konvencijas 1997. gada 8. jūnija papildprotokolu par lokāla rakstura bruņotu konfliktu upuru aizsardzību (II protokols). Komiteja mudina Konvencijas dalībvalstis un citas iesaistītās puses ņemt vērā arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā

---

komisāra bēgļu jautājumos biroja (*UNHCR*) vadlīnijas par aizsardzību un aprūpi (1994. gads) un Starpaģentūru pamatprincipus attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem.¹

16. Paturot prātā no Konvencijas izrietošo pienākumu absolūto būtību un *lex specialis* raksturu, nepavadītiem un nošķirtiem bērniem nepiemēro Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 2. panta 3. punktu. Piemērojot Konvencijas 4. pantu, jāņem vērā nepavadīto un nošķirto bērnu īpašā neaizsargātība, kas ir skaidri atzīta Konvencijas 20. pantā, tāpēc pieejamie resursi ir jāpiešķir vispirms šādiem bērniem. Tiek gaidīts, ka valstis pieņems un sekmēs sniegto palīdzību atbilstoši ANO Bērnu fonda (*UNICEF*), *UNHCR* un citu aģentūru (Konvencijas 22. panta 2. punkts) norādījumiem, lai apmierinātu nepavadīto un nošķirto bērnu vajadzības.

17. Komiteja uzskata, ka atrunām, ko dalībvalstis izdarījušas saistībā ar Konvenciju, nevajadzētu jebkādā mērā ierobežot nepavadīto un nošķirto bērnu tiesības. Tāpat kā tas tiek sistemātiski darīts ar dalībvalstīm ziņošanas procesā, Komiteja iesaka, paturot prātā Vīnes deklarāciju un rīcības programmu, kas pieņemta 1993. gada Pasaules cilvēktiesību konferencē Vīnē², pārskatīt tās atrunas, kas ierobežo nepavadītu un nošķirtu bērnu tiesības, ar mērķi tās atcelt.

b) Diskriminācijas aizliegums (2. pants)

18. Diskriminācijas aizlieguma princips visos tā aspektos attiecas uz visām ar nošķirtiem un nepavadītiem bērniem saistītajām darbībām. Tas aizliedz jebkādu diskrimināciju, pamatojoties uz to, ka bērns ir nepavadīts vai nošķirts, vai ir bēglis, patvēruma meklētājs vai migrants. Šis princips, kad tas tiek pareizi interpretēts, nevis aizliedz, bet mudina noteikt dažādu attieksmi, pamatojoties uz atšķirīgajām aizsardzības vajadzībām, piemēram, vecuma un/vai dzimuma dēļ. Jāveic arī pasākumi, lai sabiedrībā novērstu iespējami aplamo izpratni par nepavadītiem un nošķirtiem bērniem un viņu stigmatizāciju. Policijas patruļas un citi ar sabiedrisko kārtību saistīti pasākumi, kas skar nepavadītus vai nošķirtus bērnus, ir pieļaujami vienīgi tad, ja tie pamatojas uz tiesību aktiem, ja tiek veikts nevis kopīgs, bet individuāls izvērtējums, ja pasākumi atbilst samērīguma principam un ja tiek lietota bērņus vismazāk iespaidojošā metode. Lai nepārkāptu diskriminācijas aizliegumu, šos pasākumus nedrīkst piemērot kopīgi visai grupai.

c) Bērna intereses kā primārais apsvēruma īstermiņa un ilgtermiņa risinājumu meklēšanai (3. pants)

19. 3. panta 1. punktā ir teikts: “Visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevēja varas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm.” Pārvietota bērna gadījumā šis princips jāievēro visos pārvietošanas cikla posmos. Visos šajos posmos, sagatavojot lēmumu, kas būtiski iespaido nepavadīta vai nošķirta bērna dzīvi, ir jādokumentē viņa interešu izvērtēšana.

---

¹ Šos pamatprincipus kopīgi apstiprināja Starptautiskā Sarkanā krusta komiteja, Starptautiskā glābšanas komiteja, Apvienotās Karalistes organizācija “Glābiet bērnus”, *UNICEF*, *UNHCR* un “World Vision International”. To nolūks ir sniegt norādījumus visiem Starpaģentūru pastāvīgās komitejas biedriem par to, kā rīkoties attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem.

² Vīnes deklarācija un rīcības programma (A/CONF.157/23), kas pieņemta Pasaules cilvēktiesību konferencē Vīnē, 1993. gada 14.–25. jūnijā.

---

20. Lai noteiktu, kas ir bērna interesēs, ir nepieciešams skaidri un vispusīgi novērtēt bērna identitāti, tostarp pilsonību, saņemto audzināšanu, etnisko, kultūras un lingvistisko piederību un jo īpaši neaizsargātību un nepieciešamo aizsardzību. Tātad atļaušana bērnam ieceļot valsts teritorijā ir sākotnējās novērtēšanas procesa priekšnosacījums. Novērtēšanas process jāsteno draudzīgā un drošā atmosfērā kvalificētiem profesionāļiem, kas ir apmācīti lietot vecumam un dzimumam atbilstošas intervēšanas metodes.

21. Turpmākās darbības, piemēram, kompetenta aizbildņa iecelšana, cik drīz vien iespējams, ir galvenais procesuālais drošības pasākums, kas jāveic, lai nodrošinātu nepavadīta vai nošķirta bērna interešu ievērošanu. Tāpēc šādam bērnam patvēruma sniegšanas procedūras vai citas procedūras jāpiemēro tikai pēc tam, kad viņam ir iecelts aizbildnis. Gadījumos, kad nošķirti vai nepavadītiem bērniem piemēro patvēruma sniegšanas procedūras vai attiecībā uz viņiem sāk administratīvus vai tiesas procesus, jānodrošina, ka viņiem ir gan aizbildnis, gan arī juridiskais pārstāvis.

22. Gadījumā, ja kompetentās iestādes ir nodevušas nepavadītu vai nošķirtu bērnu ārpusģimenes aprūpē “bērna aprūpes, viņa fiziskās vai garīgās veselības aizsardzības vai ārstēšanas nolūkā”, tad, ievērojot šā bērna intereses, valstij ir jāatzīst viņa tiesības uz to, ka “ši ārstēšana un visi citi ar bērna ievietošanu saistītie apstākļi tiek periodiski pārbaudīti” (Konvencijas 25. pants).

d) Tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību (6. pants)

23. Saskaņā ar 6. pantu viens no dalībvalsts pienākumiem ir darīt visu iespējamo, lai nodrošinātu aizsardzību pret vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu, kas apdraudētu bērna tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību. Nošķirtie un nepavadītie bērni ir pakļauti dažādiem riskiem, kas apdraud viņu dzīvi, izdzīvošanu un attīstību, piemēram, tirdzniecībai ar bērniem seksuālas un cita veida ekspluatācijas nolūkā vai nolūkā iesaistīt kriminālās darbībās, kas var radīt kaitējumu bērnam vai galējos gadījumos pat izraisīt viņa nāvi. Attiecīgi saskaņā ar 6. pantu dalībvalstīm ir jābūt modrām šajā ziņā, jo īpaši gadījumos, kas saistīti ar organizēto noziedzību. Lai gan bērnu tirdzniecības jautājums ir ārpus šī vispārējā komentāra piemērošanas jomas, Komiteja norāda, ka bieži vien pastāv saikne starp tirdzniecību un situāciju, kādā atrodas nošķirtie un nepavadītie bērni.

24. Komiteja uzskata, ka ir jāveic praktiski pasākumi visos līmeņos, lai pasargātu bērnus no iepriekšminētajiem riskiem. Šie pasākumi var ietvert prioritāras procedūras tiem bērniem, kas kļuvuši par tirdzniecības upuriem, tūlītēju aizbildņu iecelšanu, informācijas sniegšanu bērniem par riskiem, kādiem viņi var būt pakļauti, un pasākumu noteikšanu ar mērķi nodrošināt īpaši apdraudēto bērnu uzraudzību. Šie pasākumi regulāri jāizvērtē, lai nodrošinātu to efektivitāti.

e) Bērna tiesības brīvi paust savu viedokli (12. pants)

25. Atbilstoši Konvencijas 12. pantam, lemjot par pasākumiem, kas jānosaka attiecībā uz nepavadītiem vai nošķirtiem bērniem, ir jāuzklausa un jāņem vērā attiecīgā bērna viedoklis un vēlmes (12. panta 1. punkts). Lai bērni varētu informēti paust viedokli un vēlmes, ir nepieciešams viņiem sniegt visu attiecīgo informāciju, piemēram, par viņu tiesībām, pieejamajiem pakalpojumiem, tostarp par saziņas līdzekļiem, patvēruma sniegšanas procesu, ģimeņu izsekošanu un situāciju viņu izcelsmes valstī (13. un 17. pants un 22. panta 2. punkts). Bērna viedoklis jāņem vērā arī, vienojoties par aizbildniecību, aprūpi un izmitināšanu, kā arī par juridisko pārstāvību. Šāda informācija jāsniedz, pievēršot pienācīgu uzmanību katra bērna

---

vecumam un brieduma pakāpei. Tā kā līdzdalība ir atkarīga no uzticamas saziņas, vajadzības gadījumā visos procedūras posmos jānodrošina tulki.

f) Neizraidīšanas principa ievērošana

26. Nodrošinot pienācīgu attieksmi pret nepavadītiem vai nošķirtiem bērniem, valstīm pilnībā jāievēro neizraidīšanas pienākums, kas izriet no starptautiskajām cilvēktiesībām un humanitārajām un bēgļu tiesībām, kā arī pienākumi, kas noteikti 1951. gada Bēgļu konvencijas 33. pantā un Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem 3. pantā.

27. Turklāt, pildot pienākumus saskaņā ar Konvenciju, valstis nenosūta bērnu atpakaļ, ja ir pamats uzskatīt, ka pastāv reāls risks, ka bērnam var tikt nodarīts neizlabojams kaitējums, piemēram, arī Konvencijas 6. un 37. pantā minētajos veidos, vai nu valstī, kurā bērns atgriežas, vai kādā citā valstī, uz kuru bērns var pēc tam tikt nosūtīts. Šie neizraidīšanas pienākumi ir spēkā neatkarīgi no tā, vai nopietnus Konvencijā garantēto tiesību pārkāpumus ir veikušas nevalstiskas personas, vai arī šie pārkāpumi nepārprotami ir izdarīti ar nolūku vai ir kādas darbības vai bezdarbības netiešas sekas. Šādu nopietnu pārkāpumu iespējamības risks ir jāizvērtē, pievēršot pienācīgu uzmanību katra bērna vecumam un brieduma pakāpei, un, piemēram, jāņem vērā nopietnās sekas, kas var rasties bērniem, ja viņi nesaņem pietiekami daudz pārtikas vai pietiekamus veselības aprūpes pakalpojumus.

28. Tā kā nepilngadīgu bērnu iesaukšana militārajā dienestā un piedalīšanās karadarbībā ir saistīta ar lielu risku, ka bērnam var rasties neizlabojams kaitējums cilvēktiesību, tostarp tiesību uz dzīvību, pārkāpuma rezultātā, valsts pienākumiem atbilstoši Konvencijas 38. pantam, tos skatot kopā ar Bērnu tiesību konvencijas papildprotokola 3. un 4. pantu par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos, ir eksteritoriāla ietekme un valstīm nekādā ziņā nevajadzētu bērnu nosūtīt atpakaļ uz tās valsts robežu, kurā pastāv reāls risks, ka nepilngadīgā persona var tikt iesaukta militārajā dienestā, tostarp ne tikai kā kaujinieks, bet arī seksuālu pakalpojumu sniegšanai militārpersonām, vai kurā pastāv reāls risks, ka šī persona varētu tiešā vai netiešā veidā tikt iesaistīta bruņotā konfliktā vai nu kā kaujinieks, vai ar mērķi veikt citus militārus pienākumus.

g) Konfidencialitāte

29. Dalībvalstīm ir jāaizsargā tās informācijas konfidencialitāte, kas saņemta saistībā ar kādu nepavadītu vai nošķirtu bērnu, atbilstoši pienākumam aizsargāt bērna tiesības, tostarp tiesības uz privāto dzīvi (16. pants). Šis pienākums ir spēkā attiecībā uz visām jomām, tostarp attiecībā uz veselību un sociālo labklājību. Jārūpējas, lai informācija, kas tiek pieprasīta un likumīgi sniegta vienam nolūkam, netiktu neatbilstošā veidā izmantota citam nolūkam.

30. Konfidencialitātes ievērošana ietver arī citu cilvēku tiesību cienīšanu. Piemēram, iegūstot, sniedzot un uzglabājot informāciju, kas iegūta saistībā ar nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, īpaši jā rūpējas, lai netiktu apdraudēta to personu labklājība, kas joprojām atrodas bērna izcelsmes valstī, jo īpaši bērna ģimenes locekļu labklājība. Turklāt informācija par bērna atrašanās vietu jāpatur slepenībā no viņa vecākiem tikai gadījumā, ja tas nepieciešams bērna drošībai vai citām bērna "interesēm".

V. REAKCIJA UZ VISPĀRĒJAS UN ĪPAŠAS AIZSARDZĪBAS VAJADZĪBĀM

a) Sākotnējā novērtēšana un pasākumi

31. Vienam no galvenajiem principiem, lai noteiktu nepieciešamo aizsardzību un to, kādā secībā veicami pasākumi attiecībā uz nepavadītajiem vai nošķirtajiem bērniem, jābūt arī bērna interesēm. Obligātajam sākotnējās novērtēšanas procesam ir šādi posmi:

tūlīt pēc tam, kad bērns ir ieradies iecelšanas vietā vai arī uzreiz pēc tam, kad iestādēm kļuvis zināms par viņa atrašanos valstī (8. pants), bērns ir jāidentificē kā nošķirts vai nepavadīts. Šie identificēšanas pasākumi ietver vecuma noteikšanu, un to darot, nav jāņem vērā tikai personas fiziskais izskats, bet arī viņas psiholoģiskais briedums. Turklāt novērtējums jāizdara zinātniskā, drošā, bērniem un dzimumam atbilstošā un taisnīgā veidā, nepieļaujot bērna fiziskās neaizskaramības pārkāpšanas risku un pienācīgi ievērojot cilvēka cieņu, turklāt gadījumā, ja joprojām ir atlikušas šaubas, tās jāiztulko par labu bērnam, piemēram, ja ir iespējams, ka persona ir bērns, pret viņu tā arī jāattiecas;

nekavējoties jāreģistrē informācija par bērnu, kvalificētiem speciālistiem veicot sākotnējo interviju bērna vecumam un dzimumam atbilstošā veidā, kā arī saprotamā valodā, lai savāktu bioloģiskos datus un sociālo vēsturi ar mērķi noskaidrot bērna identitāti, tostarp, ja tas iespējams, abu vecāku un pārējo māsu un brāļu identitāti, kā arī bērna, viņa māsu un brāļu un vecāku pilsonību;

reģistrācijas procesa turpinājumā ir jādokumentē papildu informācija, kas palīdzētu apmierināt bērna īpašās vajadzības. Šai informācijai jāietver:

- iemesli, kāpēc bērns ir nošķirts vai nepavadīts;

- īpašās vajadzības, tostarp nepieciešamā veselības aprūpe, fiziskā, psiholoģiskā, materiālā un cita veida aizsardzība, arī vajadzības, kas radušās saistībā ar piedzīvoto vardarbību ģimenē, tirdzniecību vai traumām;

- visa pieejamā informācija, kas palīdz noteikt, vai ir nepieciešama starptautiska aizsardzība, tostarp "pamatotas bailes no vajāšanas sakarā ar viņa rasi, reliģiju, tautību, piederību pie noteiktas sociālās grupas vai viņa politiskajiem uzskatiem" bērna izcelsmes valstī (1951. gada Bēgļu konvencijas 1. panta A punkta 2. apakšpunkts), ārējas agresijas, okupācijas, ārvalstu dominances vai tādu notikumu dēļ, kas nopietni grauj sabiedrisko kārtību (Konvencijas par īpašiem bēgļu problēmu aspektiem Āfrikā 1. panta 2. punkts), vai saistībā ar vispārēju vardarbību;

jānodrošina, lai nepavadītiem un nošķirtiem bērniem būtu savi personu apliecinoši dokumenti, cik drīz vien iespējams;

pēc iespējas ātrāk ir jāsāk ģimenes locekļu meklēšana (22. panta 2. punkts, 9. panta 3. punkts un 10. panta 2. punkts).

32. Turpmākās darbības saistībā ar pastāvīgā iedzīvotāja vai cita statusa piešķiršanu bērnam valsts teritorijā ir jāveic, pamatojoties uz atzinumiem, kas izdarīti, veicot sākotnējo novērtējumu saskaņā ar iepriekšminētajām procedūrām. Valstīm nevajadzētu uzsākt patvēruma sniegšanas procedūras nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, ja viņu klātbūtne

---

attiecīgajā teritorijā nerada pamatu uzskatīt, ka viņiem ir nepieciešama bēgļu starptautiskā aizsardzība. Tas neierobežo valstu pienākumu sākt attiecīgās procedūras nepavadītiem vai nošķirti bērniem, lai garantētu bērnu drošību, piemēram, bērnu labklājības tiesību aktos paredzētās procedūras.

b) Aizbildņa, padomdevēja vai juridiskā pārstāvja iecelšana (18. panta 2. punkts un 20. panta 1. punkts)

33. Valstīm ir jāizveido pamata tiesību akti un jāveic nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu nepavadīto un nošķirto bērnu interešu pienācīgu pārstāvību. Tāpēc saskaņā ar Konvenciju un citām starptautiskajām saistībām valstij ir jāieceļ aizbildnis vai padomdevējs, tiklīdz ir identificēts nepavadītais vai nošķirtais bērns, un aizbildnības līgumam jāpaliek spēkā līdz bērns ir vai nu sasniedzis pilngadību, vai arī uz visiem laikiem atstājis attiecīgās valsts teritoriju un/vai jurisdikciju. Atbildīgajām iestādēm jākonsultējas ar aizbildni un jāinformē viņu par visām darbībām, kas tiek veiktas saistībā ar bērnu. Aizbildnim jābūt tiesīgam piedalīties visos plānošanas un lēmumu pieņemšanas procesos, tostarp imigrācijas lietu un pārsūdzību izskatīšanā, aprūpes pasākumos un visos pasākumos, kas tiek veikti, meklējot ilgtermiņa risinājumu. Aizbildnim vai padomdevējam ir jābūt pietiekamai pieredzei bērnu aprūpes jomā, lai nodrošinātu bērna interešu aizsardzību un bērna juridisko, sociālo, veselības aprūpes, psiholoģisko, materiālo un izglītības vajadzību pienācīgu apmierināšanu, cita starpā aizbildnim kalpojot kā saiknei starp bērnu un esošajām specializētajām aģentūrām/speciālistiem, kas bērnam nodrošina nepārtrauktu aprūpi. Par aizbildni nevar iecelt aģentūras vai personas, kuru intereses ir pretrunā bērna interesēm. Piemēram, par aizbildni nevar kļūt ar bērnu nesaistīti pieaugušie, kuri galvenokārt bijuši attiecīgā bērna darba devēji..

34. Nošķirta bērna gadījumā aizbildnība parasti jāuztic pieaugušajam ģimenes loceklim, kas pavada bērnu, vai ģimenes loceklim, kas nav galvenais bērna aprūpētājs, ja nekas neliecina, ka tas nav bērna interesēs, piemēram, ja pieaugušais, kas pavada bērnu, nav viņu ļaunprātīgi izmantojis. Gadījumā, ja bērnu pavada pieaugušais vai aprūpētājs, kurš nav šā bērna ģimenes loceklis, ir rūpīgi jāizvērtē šīs personas piemērotība aizbildņa statusam. Ja šāds aizbildnis spēj un vēlas uzņemties ikdienas aprūpi, bet nevar pienācīgi pārstāvēt bērna intereses visās jomās un visos bērna dzīves līmeņos, ir jānodrošina papildu pasākumi (piemēram, jāieceļ konsultants vai juridiskais pārstāvis).

35. Jāievieš un jāsteno pārbaudes mehānismi, lai uzraudzītu aizbildnības pienākumu pildīšanas kvalitāti un nodrošinātu bērna interešu pārstāvību visos lēmumu pieņemšanas procesa posmos, un novērstu bērna ļaunprātīgu izmantošanu.

36. Gadījumos, kad bērni ir iesaistīti patvēruma sniegšanas procedūrās vai administratīvā vai juridiskā tiesvedībā, viņiem ir jāieceļ ne tikai aizbildnis, bet arī juridiskais pārstāvis.

37. Bērni vienmēr ir jāinformē par pasākumiem, kas tiek veikti saistībā ar aizbildnību un juridisko pārstāvību, un jāņem vērā viņu viedoklis.

38. Plaša mēroga ārkārtas gadījumos, kad ir grūti slēgt individuālus aizbildnības līgumus, nošķirto bērnu tiesības un intereses ir jāaizsargā valstīm un organizācijām, kas viņus pārstāv.

---

c) Aprūpes un izmitināšanas pasākumi (20. un 22. pants)

39. Nepavadītiem un nošķirtiem bērniem īslaicīgi vai pastāvīgi ir liegta atrašanās ģimenes vidē, tādēļ uz viņiem attiecas Konvencijas 20. pantā noteiktie pienākumi, un viņiem ir tiesības uz īpašu attiecīgās valsts aizsardzību un palīdzību.

40. Mehānismi, kas izveidoti saskaņā ar valsts tiesību aktiem, lai šiem bērniem nodrošinātu alternatīvu aprūpi saskaņā ar Konvencijas 22. pantu, ir spēkā arī attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts. Pastāv ļoti dažādas aprūpes un izmitināšanas iespējas, kas nepārprotami atzītas 20. panta 3. punktā: “[..] cita starpā var ietvert nodošanu audžuģimenē, “kafalah” saskaņā ar islāma tiesībām, adopciju vai, ja nepieciešams, ievietošanu attiecīgās bērnu aprūpes iestādēs.” Izvēloties kādu no šīm iespējām, ir jāņem vērā īpaši neaizsargātā situācija, kādā atrodas bērns, kurš ir ne tikai zaudējis saikni ar savu ģimenes vidi, bet arī nokļuvis ārpus savas izcelsmes valsts, kā arī šā bērna vecums un dzimums. Īpaši ir jā rūpējas par bērna audzināšanas nepārtrauktību un viņa etnisko, reliģisko, kultūras un lingvistisko piederību, kas novērtēta identifikācijas, reģistrācijas un dokumentācijas procesā. Šiem aprūpes un izmitināšanas pasākumiem jāatbilst šādiem kritērijiem:

bērniem parasti nedrīkst atņemt brīvību;

lai nodrošinātu aprūpes nepārtrauktību un ņemtu vērā bērna intereses, nepavadītu un nošķirtu bērnu dzīvesvieta jāmaina vienīgi gadījumos, kad šādas izmaiņas ir bērna interesēs;

saskaņā ar ģimenes vienotības principu, jānodrošina, lai māsas un brāļi augtu kopā;

bērnam, kam ir pieauguši radnieki, kuri ieradušies kopā ar viņu vai jau dzīvo patvēruma valstī, jāatļauj palikt kopā ar viņiem, ja vien tas nav pretrunā bērna interesēm. Ņemot vērā īpaši neaizsargāto situāciju, kādā bērns atrodas, sociālo dienestu personālam jāveic regulāra novērtēšana;

neatkarīgi no aprūpes pasākumiem, kas veikti nepavadītu un nošķirtu bērnu labā, kvalificētām personām jāturpina veikt regulāra uzraudzība un novērtēšana, lai nodrošinātu bērna fizisko un psiholoģisko veselību, aizsardzību pret vardarbību mājās vai izmantošanu un piekļuvi izglītībai un arodprasmēm, un iespējām;

valsts un citām organizācijām jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to nošķirtu un nepavadīto bērnu tiesību efektīvu aizsardzību, kas dzīvo māsaimniecībās, kuras vada bērni;

plaša mēroga ārkārtas situācijās pagaidu aprūpe jānodrošina tikai tik ilgi, cik tas ir atbilstoši nepavadīto bērnu situācijā. Šai pagaidu aprūpei jāgarantē viņu drošība, kā arī un fiziskā un emocionālā aprūpe vidē, kas veicina viņu vispārējo attīstību;

bērni jāinformē par visiem aprūpes pasākumiem, kas tiek veikti saistībā ar viņiem, un jāņem vērā viņu viedokļi.

d) Pilna piekļuve izglītībai (28. pants, 29. panta 1. punkta c) apakšpunkts un 30. un 32. pants)

41. Valstīm jānodrošina, lai laikā, kad bērns neatrodas savā ģimenes vidē, viņam tiktu nodrošināta piekļuve izglītībai. Saskaņā ar Konvencijas 28. pantu, 29. panta 1. punkta c) apakšpunktu, 30. un 32. pantu un Komitejas izstrādātajiem vispārējiem principiem

---

ikvienam nepavadītam un nošķirtam bērnam neatkarīgi no viņa statusa ir pilnībā pieejama izglītība tajā valstī, kurā viņš ir ieceļojis. Šāda piekļuve jānodrošina bez diskriminācijas, un nošķirtām un nepavadītām meitenēm ir jānodrošina līdztiesīga piekļuve formālajai un neformālajai izglītībai, tostarp arodapmācībai visos līmeņos. Kvalitatīvas izglītības pieejamība jānodrošina arī bērniem ar īpašām vajadzībām un it sevišķi bērniem ar invaliditāti.

42. Nepavadītie un nošķirtie bērni jāreģistrē attiecīgajā izglītības iestādē, cik drīz vien iespējams, un viņiem jāsniedz palīdzība, lai maksimāli palielinātu mācību iespējas. Visiem nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem ir tiesības saglabāt savu kultūras identitāti un vērtības, tostarp runāt savā dzimtajā valodā un pilnveidot šīs prasmes. Visiem pusaudžiem jāatļauj iestāties arodapmācības vai profesionālās apmācības vai izglītības iestādēs, bet maziem bērniem jānodrošina mācību programmas agrīnam vecumam. Valstīm jānodrošina, lai nepavadītiem vai nošķirtiem bērniem tiktu izsniegtas skolu beigšanas apliecības vai citi dokumenti, kuros norādīts iegūtās izglītības līmenis, jo īpaši, kad tie gatavojas pārcelties vai atgriezties savā izcelsmes valstī.

43. Valstīm, īpaši gadījumā, ja valdību iespējas ir ierobežotas, jāpieņem un jāveicina palīdzība, ko atbilstoši savām pilnvarām piedāvā *UNICEF*, Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (*UNESCO*), *UNHCR* un citas Apvienoto Nāciju Organizācijas aģentūras, kā arī citas kompetentas starpvaldību organizācijas vai nevalstiskās organizācijas (22. panta 2. punkts), lai apmierinātu nepavadīto un nošķirto bērnu izglītības vajadzības.

e) Tiesības uz pienācīgu dzīves līmeni (27. pants)

44. Valstīm ir jānodrošina, ka nošķirto un nepavadīto bērnu dzīves līmenis ir atbilstošs viņu fiziskajai, psihiskajai, garīgajai un morālajai attīstībai. Saskaņā ar Konvencijas 27. panta 2. punktu valstis sniedz materiālu palīdzību un īsteno atbalsta programmas, jo īpaši saistībā ar uzturu, apģērbu un mājokli.

45. Valstīm, īpaši gadījumā, ja valdību iespējas ir ierobežotas, jāpieņem un jāveicina palīdzība, ko atbilstoši savām pilnvarām piedāvā *UNICEF*, *UNESCO*, *UNHCR* un citas Apvienoto Nāciju Organizācijas aģentūras, kā arī citas kompetentas starpvaldību organizācijas vai nevalstiskās organizācijas (22. panta 2. punkts), lai nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem nodrošinātu pienācīgu dzīves līmeni.

f) Tiesības uz vislabāko iespējamo veselības aprūpi un tiesības izmantot ārstniecības un rehabilitācijas pakalpojumus (23., 24. un 39. pants)

46. Īstenojot tiesības uz vislabāko iespējamo veselības aprūpi un tiesības izmantot ārstniecības un rehabilitācijas pakalpojumus saskaņā ar Konvencijas 24. pantu, valstīm ir pienākums nodrošināt, ka nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem ir tādas pašas tiesības uz veselības aprūpi kā tiem bērniem, kas ir attiecīgās valsts pilsoņi.

47. Nodrošinot šādu piekļuvi, valstīm ir jānovērtē šo bērnu neaizsargātais stāvoklis un jāveic darbības, lai labotu situāciju. Tām īpaši jāņem vērā fakts, ka nepavadītie bērni ir piedzīvojuši šķiršanos no saviem ģimenes locekļiem un dažādā mērā arī citus zaudējumus, traumas, attiecību saraušanu un vardarbību. Daudzi no šiem bērniem, īpaši bēgļi, ir piedzīvojuši arī ilgstošu vardarbību un stresu, kas saistīts ar karadarbības skarto valsti. Tas var būt radījis dziļas bezpalīdzības sajūtu un grāvis bērna uzticību cilvēkiem. Turklāt meitenes īpaši jutīgi pārdzīvo sociālo atstumšanu, trūkumu un bruņotu konfliktu radītās ciešanas, un daudzas var

---

būt piedzīvojušas seksuālu vardarbību bruņotā konflikta apstākļos. Ņemot vērā, ka daudzi bērni ir guvuši dziļas traumas, viņu aprūpē un rehabilitācijā ir nepieciešama īpaša iejūtība un uzmanība.

48. Konvencijas 39. pantā noteiktais pienākums paredz, ka valstīm ir jānodrošina rehabilitācijas pasākumi tiem bērniem, kas ir kļuvuši par upuri jebkādam ļaunprātīgas izmantošanas, nevērīgas izturēšanās, ekspluatācijas, spīdzināšanas un nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās formām vai bijuši bruņotu konfliktu upuri. Lai veicinātu šādu atlabšanu un reintegrāciju, jārada kultūras ziņā un dzimumam atbilstoši garīgās veselības aprūpes pakalpojumi un jānodrošina kvalificētu sociopsihologu konsultācijas.

49. Valstīm, īpaši gadījumā, ja valdību iespējas ir ierobežotas, jāpieņem un jāveicina palīdzība, ko atbilstoši savām pilnvarām piedāvā *UNICEF*, Pasaules Veselības organizācija (PVO), Vienotā ANO programma cīņai ar HIV/AIDS (*UNAIDS*), *UNHCR* un citas aģentūras, kā arī atbilstošā gadījumā citas kompetentas starpvaldību organizācijas vai nevalstiskās organizācijas, lai apmierinātu nepavadīto un nošķirto bērnu vajadzības pēc veselības un veselības aprūpes.

g) Bērnu tirdzniecības un seksuālas vai cita veida ekspluatācijas, ļaunprātīgas izmantošanas un vardarbības novēršana (34., 35. un 36. pants)

50. Nepavadīti un nošķirti bērni ārpus savas izcelsmes valsts ir īpaši neaizsargāti pret ekspluatāciju un ļaunprātīgu izmantošanu. Meitenes ir pakļautas īpaši liels riskam tikt pārdotām seksuālas ekspluatācijas nolūkos.

51. Konvencijas 34.–36. pants jālasa kopā ar Konvencijas 20. pantā noteiktajiem pienākumiem sniegt īpašu aizsardzību un palīdzību, lai nodrošinātu, ka nepavadītie un nošķirtie bērni ir pasargāti no tirdzniecības, kā arī seksuālas un cita veida ekspluatācijas, ļaunprātīgas izmantošanas un vardarbības.

52. Tirdzniecība ar šādiem bērniem vai “atkārtota tirdzniecība” (gadījumos, kad bērns jau reiz ir kļuvis par tirdzniecības upuri) ir vienas no briesmām, kas draud nepavadītiem un nošķirtiem bērniem. Tirdzniecība ar bērniem ir drauds bērnu iespējām īstenot savas tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību (6. pants). Saskaņā ar Konvencijas 35. pantu dalībvalstīm ir jāveic atbilstoši pasākumi, lai nepieļautu šādu tirdzniecību. Daži no šiem nepieciešamajiem pasākumiem ir nepavadītu un nošķirtu bērnu identificēšana, viņu atrašanās vietas regulāra noskaidrošana un informācijas kampaņu organizēšana vecumam un dzimumam atbilstošā veidā, bērnam saprotamā valodā un, izmantojot bērniem saprotamus līdzekļus. Turklāt ir jāpieņem attiecīgi tiesību akti un jāizveido efektīvi izpildes mehānismi darba noteikumu un robežu šķērsošanas jomā.

53. Liels risks pastāv arī tiem bērniem, kas tāpēc, ka ir nepavadīti vai nošķirti, jau ir bijuši bērnu tirdzniecības upuri. Šos bērnus nedrīkst sodīt, un viņiem ir jāsaņem palīdzība, kas pienākas nopietnu cilvēktiesību pārkāpumu upuriem. Daži no pārdotajiem bērniem var pretendēt uz bēgļa statusu saskaņā ar 1951. gada Konvenciju, un valstīm ir jānodrošina, lai nošķirtajiem un nepavadītajiem bērniem, kuri vēlas meklēt patvērumu vai saistībā ar kuriem citi pierādījumi liecina, ka viņiem ir nepieciešama starptautiska aizsardzība, būtu pieejamas patvēruma sniegšanas procedūras. Bērnus kas pakļauti riskam tikt pārdotiem atkārtoti, nevajadzētu nosūtīt apkaļ uz viņu izcelsmes valsti, ja vien tas nav viņu interesēs un nav veikti atbilstoši pasākumi viņu aizsardzībai. Valstīm ir jāizskata papildu aizsardzības veidi pārdotajiem bērniem, ja atgriešanās izcelsmes valstī nav viņu interesēs.

---

h) Iesaušanas militārajā dienestā novēršana un aizsardzība pret karadarbības ietekmi (38. un 39. pants)

Iesaušanas militārajā dienestā novēršana

54. Valsts pienākumi, kas izriet no Konvencijas 38. panta un no Bērnu tiesību konvencijas papildprotokola par bērnu iesaistīšanu bruņotā konfliktā 3. un 4. panta, attiecas arī uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem. Valstij jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai nepieļautu, ka kāda no konflikta pusēm šādus bērnus iesauc militārajā dienestā vai citādi izmanto. Tas attiecas arī uz tiem bērniem, kas jau ir karojuši un dezertējuši no savām vienībām, un kuri ir jāaizsargā pret atkārtotu iesaušanu.

Aprūpes pasākumi

55. Nepavadīto un nošķirto bērnu aprūpes pasākumi jāveic tā, lai nepieļautu, ka kāda no konflikta pusēm viņu iesauc vai atkārtoti iesauc militārajā dienestā vai citādi izmanto. Par aizbildņiem nedrīkst iecelt personas vai organizācijas, kas tiešā vai netiešā veidā ir iesaistītas konfliktā.

Bērni, kas bijuši kareivji

56. Bērni, kas jau reiz ir bijuši kareivji, vispirms ir jāuzskata par bruņota konflikta upuriem. Bērni, kas bijuši kareivji, pēc konflikta beigām vai pēc dezertācijas bieži kļūst par nepavadītiem vai nošķirtiem bērniem, tādēļ viņiem jānodrošina visi nepieciešamie atbalsta pasākumi, lai viņus reintegrētu normālā dzīvē, tostarp nepieciešamās sociopsihologa konsultācijas. Jebkuras identifikācijas un nošķiršanas operācijas laikā prioritāte ir noteikt un demobilizēt šos bērnus. Bērnus, kas bijuši kareivji, jo īpaši nepavadītos un nošķirtos bērnus, parasti nevajadzētu ieslodzīt, un tā vietā viņiem būtu jāgūst labums no īpašiem aizsardzības un palīdzības pasākumiem, īpaši saistībā ar viņu demobilizāciju un atlabšanu. Sevišķi jācenšas atbalstīt un veicināt to meiteņu reintegrācija, kas bijušas saistītas ar militāro dienestu vai nu kareivju, vai citā statusā.

57. Ja noteiktos ārkārtas apstākļos nav novēršama tāda kareivja ieslodzīšana, kas ir sasniedzis 15 gadu vecumu, un ja šī ieslodzīšana ir saskaņā ar starptautiskajām cilvēktiesībām un humanitārajām tiesībām, piemēram, ja šis kareivis rada nopietnus draudus drošībai, tad šāda ieslodzījuma apstākļiem ir jābūt atbilstošiem starptautiskajiem standartiem, tostarp Konvencijas 37. pantam, un nepilngadīgo tiesvedības standartiem, un šāda ieslodzījuma dēļ nedrīkst nemeklēt bērna ģimenes locekļus un liegt viņam dalību rehabilitācijas programmās prioritārā kārtā.

Neizraidīšana

58. Tā kā nepilngadīgo personu iesaušana militārajā dienestā un dalība karadarbībā ir saistīta ar lielu iespējamību radīt nenovēršamu kaitējumu saistībā ar pamata cilvēktiesībām, tostarp tiesībām uz dzīvību, valstu pienākumiem, kas izriet no Konvencijas 38. panta un no Bērnu tiesību konvencijas papildprotokola par bērnu iesaistīšanu bruņotā konfliktā 3. un 4. panta, ir ekstrateritoriāla darbības joma, un valstīm nekādā veidā nevajadzētu nosūtīt bērnu atpakaļ uz to valsti, kurā pastāv reāls risks, ka nepilngadīgie var tikt iesaukti militārajā dienestā, kā arī tiešā vai netiešā veidā būt spiesti piedalīties karadarbībā.

59. Atgādinot valstīm, ka ir nepieciešamas katram dzimumam piemērotas patvēruma sniegšanas procedūras un vecumam un dzimumam atbilstoša bēgļa definīcijas interpretācija, Komiteja uzsver, ka nepilngadīgo iesaukšana militārajā dienestā (tostarp meiteņu vervēšana seksuālu pakalpojumu sniegšanai vai piespiedu laulības ar militārpersonu) un tieša vai netieša dalība karadarbībā ir nopietns cilvēktiesību pārkāpums un tādējādi pamats vajāšanai, un saistībā ar to upuriem ir jāpiešķir bēgļa statuss, ja pastāv labi pamatotas bailes no vajāšanas “pēc rases, reliģijas, tautības, piederības īpašai sociālai grupai vai politiskās pārliecības dēļ” (1951. gada Bēgļu konvencijas 1. panta A daļas 2. punkts).

Rehabilitācija un atlabšana

60. Vajadzības gadījumā valstīm sadarbībā ar starptautiskajām aģentūrām un NVO jāizstrādā vispusīga, katram vecumam un dzimumam atbilstoša psiholoģiska atbalsta un palīdzības sistēma tiem nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem, ko ietekmējis bruņots konflikts.

i) Brīvības atņemšanas nepieļaušana un rīcība gadījumā, ja tā ir notikusi

61. Saskaņā ar Konvencijas 37. pantu un bērna interešu principu nepavadītus un nošķirtus bērnus parasti nedrīkst aizturēt. Bērnu nedrīkst aizturēt tikai tādēļ, ka bērns ir nepavadīts vai nošķirts, vai pamatojoties uz viņa migrācijas statusu vai uzturēšanās tiesībām, vai to trūkumu. Ja izņēmuma gadījumā aizturēšana ir pamatota citu iemeslu dēļ, tā jāveic saskaņā ar Konvencijas 37. panta b) punktu, kas paredz, ka aizturēšanai jānotiek saskaņā ar likumu, un tā jāizmanto tikai kā galējas nepieciešamības līdzeklis un uz iespējami īsāku laiku. Tāpat ir jādara viss iespējams, tostarp jāpaātrina attiecīgie procesi, lai nepavadītos vai nošķirtos bērnus būtu iespējams nekavējoties atbrīvot un nodot citā piemērotā aprūpē.

62. Tiesības, kas reglamentē aizturēšanu, ietver ne tikai valstu prasības, bet arī starptautiskās saistības. Attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, kas meklē patvērumu, valstīm ir īpaši jāievēro savas saistības saskaņā ar 1951. gada Bēgļu konvencijas 31. panta 1. punktu. Turklāt valstīm ir jāņem vērā, ka nepavadīta vai nošķirta bērna nelikumīga ieceļošana vai uzturēšanās valstī var būt attaisnojama saskaņā ar vispārējiem tiesību aktu principiem, ja šāda ieceļošana vai uzturēšanās valstī ir vienīgais veids, kā novērst bērna pamata cilvēktiesību pārkāpumu. Attiecīgi, izstrādājot politikas nostādnes par nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, tostarp tiem bērniem, kas ir kļuvuši par upuri tirdzniecībai un ekspluatācijai, valstīm jānodrošina, ka šādi bērni netiek uzskatīti par krimināli sodāmiem tikai tāpēc, ka ir nelikumīgi ieceļojuši vai uzturas kādā valstī.

63. Ārkārtējas aizturēšanas gadījumā tai jānotiek, ņemot vērā bērna intereses un pilnībā ievērojot Konvencijas 37. panta a) un b) punkta noteikumus un citas starptautiskās saistības. Jāveic īpaši pasākumi, lai nodrošinātu aizturēšanas vietas atbilstību bērnu vajadzībām un bērnu nošķiršanu no pieaugušajiem, ja vien netiek uzskatīts, ka bērna interesēs ir to nedarīt. Patiešām šādas programmas pamatprincipam ir jābūt “rūpēm”, nevis “aizturēšanai”. Telpas nedrīkst atrasties izolētā vietā, kur nav pieejami attiecīgajai kultūrai atbilstoši kopienas resursi un juridiskā palīdzība. Jānodrošina, ka bērni var regulāri sazināties ar draugiem, radniekiem, reliģiskajiem, sociālajiem un juridiskajiem padomdevējiem un savu aizbildni un lai šīs personas varētu regulāri apciemot bērnus. Jānodrošina, ka viņi var saņemt visas pirmās

---

³ Vispārīgu informāciju par bērniem atbilstošiem vajāšanas veidiem un izpausmēm skatīt turpmāk VI nodaļas d) punktā “Nepieciešamās aizsardzības novērtēšana bērniem atbilstošā veidā, ņemot vērā bērna vajāšanas specifiku”.

---

nepieciešamības lietas, kā arī vajadzības gadījumā atbilstošu medicīnisko ārstēšanu un psihologa konsultācijas. Aizturēšanas laikā bērniem ir tiesības uz izglītību, kas ideālā gadījumā būtu jāsaņem ārpus aizturēšanas telpām, lai atvieglotu viņu izglītības nepārtrauktību pēc atbrīvošanas. Viņiem ir arī tiesības uz atpūtu un rotaļām saskaņā ar Konvencijas 31. pantu. Lai efektīvi nodrošinātu Konvencijas 37. panta d) apakšpunktā paredzētās tiesības, jānodrošina, ka nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, kuriem atņemta brīvība, nekavējoties un bez maksas ir pieejama juridiskā un cita atbilstoša palīdzība, tostarp tiek iecelts juridiskais pārstāvis.

VI. PATVĒRUMA SNIEGŠANAS PROCEDŪRAS PIEEJAMĪBA, JURIDISKIE AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI UN TIESĪBAS PATVĒRUMĀ

a) Vispārējie noteikumi

64. Saistības, kas izriet no Konvencijas 22. panta veikt "attiecīgus pasākumus", lai bērnam, kas vēlas iegūt bēgļa statusu, neatkarīgi no tā, vai bērnu pavada vai nepavada kāda persona, nodrošinātu atbilstošu aizsardzību, jo īpaši lai ieviestu tiesību aktus, kas reglamentē īpašu rīcību attiecībā pret nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, un attīstītu nepieciešamās iespējas, lai īstenotu šo rīcību saskaņā ar attiecīgajām tiesībām, kas noteiktas Konvencijā un citos starptautiskajos cilvēktiesību, bēgļu aizsardzības un humanitārajos instrumentos, kuru puse ir attiecīgā valsts. Valstis, kuru resursi šādu kapacitātes palielināšanas pasākumu īstenošanai ir ierobežoti, tiek mudinātas lūgt starptautisko palīdzību, tostarp *UNHCR*.

65. Ņemot vērā 22. pantā un starptautiskajās bēgļu tiesībās noteikto pienākumu savstarpēji papildinošo raksturu, kā arī to, ka ir vēlams konsolidēt standartus, valstīm, pakāpeniski sākot īstenot Konvencijas 22. pantu, ir jāpiemēro starptautiskie standarti, kas attiecas uz bēgļiem.

b) Patvēruma sniegšanas procedūru pieejamība neatkarīgi no vecuma

66. Bērniem, kas meklē patvērumu, tostarp nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem, ir jābūt pieejamām patvēruma sniegšanas procedūrām un citiem papildu mehānismiem, kas nodrošina starptautisku aizsardzību neatkarīgi no viņu vecuma. Gadījumā, ja identifikācijas un reģistrācijas procesā kļūst zināmi tādi fakti, kas liecina par to, ka bērnam var būt pamatotas bailes vai, pat ja viņš nespēj paust konkrētas bailes, bērnam var objektīvi draudēt vajāšana rases, reliģijas, tautības, piederības īpašai sociālai grupai vai politiskās pārliecības dēļ, vai viņam cita iemesla dēļ var būt nepieciešama starptautiska aizsardzība, attiecībā uz šo bērnu ir jāsaņem patvēruma sniegšanas procedūra un/vai attiecīgā gadījumā jāpiemēro mehānismi, kas nodrošina papildu aizsardzību saskaņā ar starptautiskajiem un valsts tiesību aktiem.

67. Attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, par kuriem nekas neliecina, ka tiem ir nepieciešama starptautiska aizsardzība, automātiski vai citā veidā nav jāsaņem patvēruma sniegšanas procedūras, bet viņi tomēr ir jāaizsargā atbilstoši citiem attiecīgiem bērnu aizsardzības mehānismiem, piemēram, jauniešu labklājības tiesību aktos paredzētajiem.

c) Procesuālie aizsardzības un atbalsta pasākumi (3. panta 3. punkts)

68. Veicot atbilstošos pasākumus saskaņā ar Konvencijas 22. panta 1. punktu, jāņem vērā nepavadīto un nošķirto bērnu īpaši neaizsargātā situācija un valsts tiesiskais pamats un apstākļi. Veicot šos pasākumus, ir jāvadās pēc turpmāk izklāstītajiem apsvērumiem.

---

69. Bērna, kas lūdz patvērumu, pārstāvība jāuzņemas tādām pieaugušajām, kurš ir informēts par bērna pagātņi, kā arī ir kompetents un spējīgs pārstāvēt viņa intereses (sk. V sadaļas b) punktu “Aizbildņa, padomdevēja vai juridiskā pārstāvja iecelšana”). Jānodrošina arī, lai nepavadītiem un nošķirti bērniem vienmēr bez maksas ir pieejams kvalificēts juridiskais pārstāvis, tostarp gadījumā, ja patvēruma pieteikumu izskata parastā, pieaugušajiem paredzētā procedūrā.

70. Nepavadītu un nošķirtu bērnu iesniegtie bēgļa statusa pieteikumi ir uzskatāmi par prioritāriem, un jādara viss iespējamais, lai pieņemtu drīzu un taisnīgu lēmumu.

71. Obligātajām procesuālajām garantijām jānodrošina, ka šādu pieteikumu izskata kompetenta amatpersona, kas ir atbilstoši kvalificēta patvēruma un bēgļu lietās. Ja tas ir iespējams, ņemot vērā bērna vecumu un brieduma pakāpi, pirms galīgā lēmuma pieņemšanas ir jāsarīko personīga intervija ar kvalificētu amatpersonu. Ja bērns nespēj tiešā veidā kopīgā valodā komunicēt ar kvalificētu amatpersonu, jālūdz kvalificēta tulka palīdzība. Turklāt jebkuras šaubas ir jāiztulko par labu bērnam, ja rodas jautājumi saistībā ar viņa stāsta patiesumu, kā arī bērnam jābūt iespējai pieprasīt formālu lēmuma pārskatīšanu.

72. Intervijas jāveic tās iestādes pārstāvjiem, kas nosaka, vai persona ir bēglis, un, veicot bēgļa statusa novērtējumu, šis pārstāvis ņem vērā nepavadīto bērnu īpašo situāciju un izmanto savu izpratni par bērna vēsturi, kultūru un gūto pieredzi. Novērtēšanas procesā, katru gadījumu izvērtējot atsevišķi, jāņem vērā visu to faktoru unikālais apvienojums, kas saistīts ar katru no bērniem, tostarp bērna personiskā pieredze, ģimenes apstākļi un kultūra, pie kuras viņš pieder. Visās intervijās jāpiedalās aizbildņim un juridiskajam pārstāvim.

73. Plaša mēroga bēgļu migrācijas gadījumos, kad nav iespējams noteikt katra atsevišķa bēgļa statusu, valstis var piešķirt bēgļa statusu visiem grupas locekļiem. Šādos apstākļos visiem nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem ir tiesības saņemt tādu pašu statusu, kādu saņem pārējie grupas locekļi.

d) Nepieciešamās aizsardzības novērtējums bērniem atbilstošā veidā, ņemot vērā vajāšanu, kādai var būt pakļauts bērns

74. Novērtējot to nepavadīto un nošķirto bērnu vajadzības, kas ir bēgļi, valstis ņem vērā jaunākos grozījumus starptautiskajās cilvēktiesībās un bēgļu tiesībās, tostarp nostājās, ko izstrādājusi *UNHCR*, īstenojot savas pārraudzības funkcijas saskaņā ar 1951. gada Bēgļu konvenciju, un saikni starp šīm tiesību nozarēm, kas kļūst arvien ciešāka. Šajā Konvencijā iekļautā bēgļa definīcija ir jāinterpretē atbilstoši bērna vecumam un dzimumam, ņemot vērā īpašos motīvus, kuru dēļ bērns var būt ticis vajāts, un šīs vajāšanas veidus un izpausmes. Dzimtas vajāšana, nepilngadīgo iesaukšana militārajā dienestā, cilvēku tirdzniecība prostitūcijai un seksuāla ekspluatācija vai sieviešu dzimumorgānu piespiedu kropļošana ir daži no vajāšanas veidiem un izpausmēm, kam pakļauti bērni un kas var būt pamats bēgļa statusa piešķiršanai, ja šādas darbības ir saistītas ar kādu no 1951. gada Bēgļu konvencijas pamatojumiem. Tāpēc valstīm savās bēgļa statusa noteikšanas procedūrās jāpievērš ļoti liela uzmanība šiem vajāšanas veidiem un izpausmēm, kas var skart tieši bērnus, kā arī ar dzimumu saistītai vardarbībai.

75. Personāls, kas piedalās bērnu un jo īpaši nepavadīto un nošķirto bērnu statusa noteikšanas procedūrās, jāapmāca piemērot starptautiskās un valsts bēgļu tiesības bērniem, kultūrai un dzimumam atbilstošā veidā. Lai pienācīgi novērtētu bērnu iesniegtos patvēruma pieteikumus, valdībai, vācot izcelsmes valsts informāciju, jāsavāc arī vispārējā informācija par bērnu

---

situāciju, tostarp par mazākumtautībām un nelabvēlīgā situācijā esošām grupām piederošu bērnu situāciju.

e) Iespēja bērniem, kam piešķirts bēgļa statuss, pilnībā izbaudīt visas starptautiskās bēgļa un cilvēktiesības (22. pants)

76. Tiem nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem, kas atzīti par bēgļiem un kam piešķirts patvērums, ir ne tikai 1951. gada Bēgļu konvencijā noteiktās tiesības, bet arī visas cilvēktiesības, kas ir bērniem attiecīgās valsts teritorijā vai jurisdikcijā, tostarp tās tiesības, kuru iegūšanai nepieciešams likumīgi uzturēties šajā teritorijā.

f) Papildu aizsardzība bērniem

77. Gadījumā, ja netiek izpildītas prasības bēgļa statusa piešķiršanai saskaņā ar 1951. gada Bēgļu konvenciju, nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem nodrošina papildu aizsardzību, ciktāl ir konstatēts, ka tā viņiem ir nepieciešama. Šādas papildu aizsardzības piemērošana neatceļ valstu pienākumus apmierināt nepavadīto un nošķirto bērnu īpašās aizsardzības vajadzības. Tāpēc tiem bērniem, kam tiek nodrošināta papildu aizsardzība, ir visas cilvēktiesības, kas piešķirtas bērniem attiecīgās valsts teritorijā vai jurisdikcijā, tostarp tās tiesības, kuru iegūšanai nepieciešama likumīga uzturēšanās šajā teritorijā.

78. Saskaņā ar vispār piemērojamajiem principiem un jo īpaši saskaņā ar principiem, kas saistīti ar valstu pienākumiem pret nepavadītiem un nošķirtiem bērniem, kuri atrodas to teritorijā, bērni, kuriem nav nedz piešķirts bēgļa statuss, nedz arī tiek nodrošināta papildu aizsardzība, joprojām ir tiesīgi saņemt aizsardzību saskaņā ar visām Konvencijas normām, ciktāl viņi *de facto* paliek attiecīgo valstu teritorijā vai jurisdikcijā.

VII. ĢIMENŪ APVIENOŠANA, NOGĀDĀŠANA ATPAKAĻ UN CITI ILGTSPĒJĪGI RISINĀJUMI

a) Vispārēji noteikumi

79. Lemjot par nepavadītu un nošķirtu bērnu likteni, galvenais mērķis ir, ņemot vērā bērnu intereses, rast ilgtspējīgu risinājumu, kas nodrošinātu viņiem nepieciešamo aizsardzību un, ja iespējams, palīdzētu izbeigt situāciju, kurā bērns ir nepavadīts vai nošķirts. Pasākumi ar mērķi rast ilgtspējīgu risinājumu saistībā ar nepavadītiem vai nošķirtiem bērniem jāsāk un jāīsteno bez nepamatotas kavēšanās un, ja iespējams, tūlīt pēc tam, kad ir konstatēts, ka bērns ir nepavadīts vai nošķirts. Saskaņā ar pieeju, kuras pamatā ir tiesības, sākot meklēt ilgtspējīgu risinājumu, vispirms ir jāizanalizē ģimenes apvienošanas iespējamība.

80. Ģimenes meklēšana ir būtisks ilgtspējīga risinājuma meklēšanas elements un jāuzskata par prioritāru, izņemot gadījumu, kad šī meklēšana vai veids, kādā tā tiek veikta, ir pretrunā bērna interesēm vai apdraud meklēto cilvēku pamattiesības. Jebkurā gadījumā, veicot meklēšanas pasākumus, tos nedrīkst īstenot saskaņā ar to, vai bērnam ir piešķirts patvēruma meklētāja vai bēgļa statuss. Ievērojot visus šos nosacījumus, meklēšanas pasākumi jāturpina arī patvēruma sniegšanas procedūras īstenošanas laikā. Attiecībā uz visiem bērniem, kas paliek uzņemošās valsts teritorijā, neatkarīgi no tā, vai šādas uzturēšanās pamats ir patvērums, papildu aizsardzība vai juridiski vai faktiski šķēršļi, kas liedz bērnam atgriezties izcelsmes valstī, ir jāatrod ilgtspējīgs risinājums.

---

b) Ģimenes apvienošana

81. Lai pilnībā ievērotu Konvencijas 9. pantā noteikto valstu pienākumu nodrošināt, lai bērns pret savu gribu netiktu šķirts no saviem vecākiem, ir jādara viss iespējamais, lai nogādātu nepavadītu vai nošķirtu bērnu atpakaļ pie viņa vecākiem, izņemot gadījumu, kad turpmāka šķirtība ir bērna interesēs, pilnībā ņemot vērā bērna tiesības paust savu viedokli (12. pants) (sk. arī IV sadaļas e) punktu “Bērna tiesības brīvi paust savu viedokli”). Lai gan saskaņā ar 9. panta 1. punkta 2. teikumu, proti, gadījumos, kad vecāki ir ļaunprātīgi izmantojuši savu bērnu vai nevērtīgi pret to attiekušies, var būt liegts veikt ģimenes apvienošanu jebkurā vietā, citi ar bērna interesēm saistīti apsvērumi var būt šķērslis ģimenes apvienošanai tikai noteiktās vietās.

82. Ja pastāv “pamatots risks”, ka pēc bērna atgriešanās varētu tikt pārkāptas viņa pamata cilvēktiesības, ģimenes apvienošana izcelsmes valstī nav bērna interesēs un tāpēc to nedrīkst veikt. Šāds risks tiek skaidri dokumentēts, piešķirot bēgļa statusu vai arī norādot lēmumā, ko kompetentās iestādes pieņem par neizraidīšanas pienākumu piemērošanu (tostarp saskaņā ar Konvencijas 3. pantu pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgās, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem un Starptautiskā pakta 6. un 7. pantu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām). Attiecīgi bēgļa statusa piešķiršana ir juridisks šķērslis bērna nogādāšanai atpakaļ izcelsmes valstī un tāpat arī ģimenes apvienošanai tajā valstī. Ja apstākļi izcelsmes valstī ir saistīti ar mazāku risku, bet tomēr pastāv bažas, piemēram, ka bērnu var skart vispārēja vardarbība, šiem riskiem jāpievērš pastiprināta uzmanība un tie jāizvērtē, ņemot vērā citus uz tiesībām pamatotus apsvērumus, tostarp turpmākas šķirtības sekas. Šajā saistībā ir jāatgādina, ka vissvarīgākā ir bērna izdzīvošana, kas ir priekšnosacījums tam, lai viņš varētu izmantot jebkuras citas tiesības.

83. Ja ģimenes apvienošana izcelsmes valstī nevar notikt, neatkarīgi no tā, vai iemesls tam ir juridiski šķēršļi, kuru dēļ nav iespējama bērna atgriešanās, vai arī pēc bērna interešu izvērtēšanas pieņemtais lēmums nenogādāt bērnu atpakaļ viņa izcelsmes valstī, stājas spēkā Konvencijas 9. un 10. pantā noteiktie pienākumi, kas uzņemošajai valstij jāņem vērā, lemjot par ģimenes apvienošanu tajā. Šajā saistībā dalībvalstīm tiek īpaši atgādināts, ka “bērna vai viņa vecāku lūgums atļaut iebraukt dalībvalstī vai izbraukt no tās ģimenes atkalapvienošanās nolūkā dalībvalstīm jāizskata pozitīvā garā, humāni un operatīvi” un jānodrošina, lai tas “neradītu nelabvēlīgas sekas tā iesniedzējiem un viņu ģimenes locekļiem” (10. panta 1. punkts). Izcelsmes valstīm jārespektē “bērna un viņa vecāku tiesības atstāt jebkuru valsti, arī savu, un atgriezties savā valstī” (10. panta 2. punkts).

c) Nogādāšana atpakaļ uz izcelsmes valsti

84. Nogādāšana atpakaļ uz izcelsmes valsti nav apsverama, ja tas radītu “pamatotu risku”, ka pēc nogādāšanas atpakaļ tiktu pārkāptas bērna pamata cilvēktiesības, un jo īpaši tad, ja tiek piemērots neizraidīšanas princips. Principā nogādāšana atpakaļ uz izcelsmes valsti tiek organizēta vienīgi tādā gadījumā, ja šī nogādāšana atpakaļ ir bērna interesēs. To izvērtējot, cita starpā ņem vērā šādus faktorus:

drošība, drošums un citi apstākļi, tostarp sociāli ekonomiskie apstākļi, kādos bērns dzīvos pēc atgriešanās, kā arī tas, vai sociālā tīkla organizācijas nodrošinās mājapmācību, ja tas ir vajadzīgs;

aprūpes pasākumu pieejamība konkrētajam bērnam;

---

viedoklis, ko bērns paudis, izmantojot savas tiesības to darīt saskaņā ar 12. pantu, un aprūpētāju viedoklis;

bērna integrācijas līmenis uzņemošajā valstī un laika posms, cik ilgi bērns ir bijis prom no savas dzimtenes;

bērna tiesības “aizsargāt savu identitāti, tostarp pilsonību, vārdu un ģimenes saites” (8. pants);

“bērna audzināšanas vēlamā pēctecība un viņa etniskā izcelsme, reliģiskā un kultūras piederība, kā arī valoda” (20. pants).

85. Gadījumā, ja bērnu nav iespējams nodot vecāku vai paplašinātās ģimenes aprūpē, bērnu, principā, nedrīkst nogādāt atpakaļ izcelsmes valstī, ja līdz nogādāšanas laikam tam nav veikti droši un konkrēti aprūpes pasākumi un kāda persona nav uzņēmusies aizbildņa pienākumus.

86. Izņēmuma gadījumos var organizēt bērna nogādāšanu atpakaļ dzimtenē pēc tam, kad ir rūpīgi izvērtētas bērna intereses un citi apsvērumi, ja šo apsvērumu pamatā ir bērna tiesības un ja tie tomēr izrādījušies svarīgāki par viņa interesēm. Tā var būt, piemēram, situācijā, kad bērns rada nopietnus draudus valsts drošībai vai sabiedrībai. Tādi argumenti, kas nepamatojas uz tiesībām, piemēram, par vispārēju imigrācijas kontroli, nevar būt svarīgāki par apsvērumiem, kuru pamatā ir bērna intereses.

87. Jebkurā gadījumā ar bērna nogādāšanu atpakaļ saistītie pasākumi ir jāveic drošā, kā arī bērniem un viņu dzimumam atbilstošā veidā.

88. Šajā saistībā arī izcelsmes valstīm tiek atgādināti viņu pienākumi saskaņā ar Konvencijas 10. pantu un jo īpaši pienākums respektēt “bērna un viņa vecāku tiesības atstāt jebkuru valsti, arī savu, un atgriezties savā valstī”.

d) Integrācija vietējā sabiedrībā

89. Ja juridisku vai citu iemeslu dēļ nav iespējama nogādāšana atpakaļ uz izcelsmes valsti, priekšroka jādod integrācijai vietējā sabiedrībā. Šī procesa pamatā jābūt drošam juridiskajam statusam (tostarp uzturēšanās tiesībām), un tam jānotiek saskaņā ar Konvencijā noteiktajām tiesībām, kas pilnībā attiecas uz visiem bērniem, kuri atrodas valstī, neatkarīgi no tā, vai viņiem ir piešķirts bēgļa statuss, pastāv citi šķēršļi, kuru dēļ nav iespējama viņu nogādāšana atpakaļ, vai arī pēc bērna interešu izvērtēšanas ticis pieņemts lēmums, ka nogādāšana atpakaļ nav vēlama.

90. Kad ir izlemts, ka nepavadītais vai nošķirtais bērns paliks kopienā, attiecīgajām iestādēm jānovērtē bērna situācija un tad, apspriežoties ar pašu bērnu un viņa aizbildni, jānosaka atbilstošie ilgtermiņa pasākumi integrācijai vietējā kopienā un citi nepieciešamie pasākumi tās veicināšanai. Par nodošanu ilgtermiņa aprūpē jālemj, ņemot vērā bērna intereses, un, ja iespējams, šajā posmā bērns jānodod institucionālajā aprūpē tikai tad, ja nav citas iespējas. Jānodrošina, ka nošķirti un nepavadīti bērni var baudīt tādas pašas tiesības (tostarp uz izglītību, apmācību, nodarbinātību un veselības aprūpi), kādas ir bērniem, kas ir attiecīgās valsts pilsoņi. Nodrošinot, ka nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem ir visas šīs tiesības, uzņemošajai valstij jāpievērš īpaša uzmanība papildu pasākumiem, kas nepieciešami, paturot prātā īpaša neaizsargāto situāciju, tostarp, piemēram, jānodrošina papildu valodas apmācība.

---

e) Starpvalstu adopcija (21. pants)

91. Lemjot par nepavadītu un nošķirtu bērnu adopciju, valstīm pilnībā jārespektē nosacījumi, kas minēti Konvencijas 21. pantā un citos atbilstošos starptautiskajos instrumentos, tostarp Hāgas Konvencijā par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos un 1994. gada Ieteikumā par šīs konvencijas piemērošanu bēgļiem un citiem starptautiski pārvietotiem bērniem. Valstīm īpaši ir jāievēro turpmāk izklāstītie nosacījumi.

Nepavadīto un nošķirtu bērnu adopcija jāapsver, tiklīdz ir konstatēts, ka bērnu var adoptēt. Praksē tas cita starpā nozīmē, ka vai nu ģimenes meklēšanas un apvienošanas pasākumi nav bijuši veiksmīgi, vai arī vecāki ir piekrituši adopcijai. Adopcijas īstenošanai ir nepieciešama brīvprātīga un informēta vecāku un citu personu, institūciju un iestāžu piekrišana. Tas arī paredz, ka šādas piekrišanas iemesls nav maksājums vai jebkāda veida kompensācija un ka šī piekrišana netiek atsaukta.

Nepavadītus un nošķirtus bērnus nedrīkst adoptēt steigā ārkārtas situācijas notikumu epicentrā.

Par adopciju jālemj, ņemot vērā bērna intereses un saskaņā ar piemērojamajiem valsts un starptautiskajiem tiesību aktiem un paražu tiesībām.

Visās adopcijas procedūrās jānoskaidro un jāņem vērā bērna viedoklis atbilstoši viņa vecumam un brieduma pakāpei. Šī prasība nozīmē, ka ar viņu ir veiktas apspriedes un viņam ir pienācīgi paziņots par to, kādas sekas būs adopcijai un viņa piekrišanai adopcijai gadījumā, ja šāda piekrišana ir nepieciešama. Šādai piekrišanai jāsniedz brīvprātīgi un bez samaksas vai jebkāda veida kompensācijas.

Priekšroka jādod adopcijai, ko veic bērna radnieki savā dzīvesvietas valstī. Ja tas nav iespējams, priekšroka jādod adopcijai tajā kopienā, no kuras nāk bērns, vai vismaz viņa kultūrā.

Adopciju neizskata šādos gadījumos:

ja pastāv pamatotas cerības atrast bērna ģimeni un ģimenes apvienošana ir bērna interesēs;

ja adopcija ir pretrunā bērna vai viņa vecāku paustajām vēlmēm;

ja nav pagājis pietiekami ilgs laiks, lai veiktu visus iespējamus pasākumus bērna vecāku vai citu izdzīvojušo ģimenes locekļu atrašanai. Šī perioda ilgums ir atkarīgs no apstākļiem, jo īpaši tiem, kas saistīti ar spēju veikt pienācīgu meklēšanu, tomēr meklēšanas process jāpabeidz saprātīgā laika periodā;

Adopciju patvēruma valstī neveic, ja tuvākajā nākotnē pastāv brīvprātīgas repatriācijas iespējamība drošos apstākļos, kas negrauj cilvēka cieņu.

f) Pārcelšanās uz trešo valsti

92. Pārcelšanās uz trešo valsti var būt ilgtspējīgs risinājums tādām nepavadītām vai nošķirtām bērnam, kurš nevar atgriezties savā izcelsmes valstī un kuram uzņemtajā valstī nav iespējams rast ilgtspējīgu risinājumu. Lēmums par nepavadīta vai nošķirta bērna pārcelšanos jāpieņem, pamatojoties uz vispusīgu un rūpīgu bērna interešu novērtējumu, kas izdarīts,

---

nemot vērā viņam attiecīgajā laikā nepieciešamās starptautiskās un cita veida aizsardzības vajadzības. Pārcelšanās ir īpaši nepieciešama, ja tas ir vienīgais veids, kā efektīvā un ilgtspējīgā veidā aizsargāt bērnu pret izraidīšanu vai vajāšanu, vai citiem nopietniem cilvēktiesību pārkāpumiem uzturēšanās valstī. Pārcelšanās ir nepavadītu vai nošķirtu bērnu interesēs arī tādā gadījumā, ja tas tiek darīts, lai apvienotu ģimeni valstī, uz kuru bērns pārcēlas.

93. Pirms tiek pieņemts lēmums par pārcelšanos, izvērtējot bērna intereses, ir jāņem vērā arī tādi faktori kā, piemēram, paredzamais laiks, cik ilgi pastāvēs juridiskie vai citādi šķēršļi, kuru dēļ bērns nevar atgriezties savā dzimtenē, bērna tiesības aizsargāt savu identitāti, tostarp pilsonību un vārdu (8. pants), bērna vecums, dzimums, emocionālais stāvoklis, iegūtā izglītība un situācija ģimenē, aprūpes pārtrauktība/nepārtrauktība uzņemošajā valstī, bērna audzināšanas vēlamā pēctecība un viņa etniskā izcelsme, reliģiskā un kultūras piederība, kā arī valoda (20. pants), bērna tiesības saglabāt savas ģimenes saites (8. pants) un ar to saistītā īstermiņa, vidēja termiņa vai ilgtermiņa ģimenes apvienošanās iespējamība dzimtenē, uzņemošajā valstī vai valstī, uz kuru bērns pārcēlas. Nepavadītiem vai nošķirti bērniem nedrīkst likt pārcelties uz trešo valsti, ja tas grauj vai krietni samazina ģimenes apvienošanās iespējamību nākotnē.

94. Valstis tiek mudinātas radīt izmitināšanas iespējas, lai apmierinātu visas nepavadītu un nošķirtu bērnu pārcelšanās vajadzības.

VIII. APMĀCĪBA, DATI UN STATISTIKA

a) Tā personāla apmācība, kas strādā ar nepavadītiem un nošķirti bērniem

95. Īpaša uzmanība jāpievērš to ierēdņu apmācībai, kas strādā ar nošķirtiem un nepavadītiem bērniem un skata viņu lietas. Specializēta apmācība ir vienlīdz svarīga juridiskajiem pārstāvjiem, aizbildņiem, tulkiem un citām personām, kas strādā ar nošķirtiem un nepavadītiem bērniem.

96. Šī apmācība ir īpaši jāpielāgo attiecīgo grupu vajadzībām. Tomēr visās apmācību programmās ir jāiekļauj noteikti pamatelementi, tostarp:

Konvencijas principi un noteikumi;

zināšanas par nošķirtu un nepavadīto bērnu izcelsmes valsti;

atbilstoši intervēšanas paņēmieni;

bērnu attīstība un psiholoģija,

kultūras sensitivitāte un starpkultūru saziņa.

97. Turklāt regulāri ir jāpārskata sākotnējās apmācības programmas, tostarp tās programmas, kas paredzētas apmācībai darbavietā un profesionāļu tīkliem.

b) Dati un statistika par nošķirtajiem un nepavadītajiem bērniem

98. Komitejas pieredze liecina, ka dati un statistikas informācija, kas tiek savākta par nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem, bieži vien attiecas tikai uz ieceļojušo bērnu skaitu un

---

iesniegto patvēruma pieteikumu skaitu. Šie dati ir nepietiekami, lai sīki izanalizētu šo bērnu tiesību īstenošanu. Turklāt datus un statistikas informāciju bieži vien vāc dažādas ministrijas vai aģentūras, kas var būt šķērslis tās turpmākai analīzei un var radīt problēmas saistībā ar konfidencialitāti un bērna tiesībām uz privāto dzīvi.

99. Līdz ar to detalizētas un integrētas sistēmas izstrāde datu vākšanai par nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem ir priekšnosacījums efektīvu politikas nostādņu izstrādei attiecībā uz šo bērnu tiesību īstenošanu.

100. Ideālā gadījumā šādā sistēmā jābūt apkopotiem šādiem datiem: galvenajiem biogrāfiskie datiem par katru bērnu (tostarp vecumu, dzimumu, izcelsmes valsti un pilsonību, etnisko grupu), to nepavadīto un nošķirto bērnu kopējam skaitam, kas cenšas ieceļot valstī, un to bērnu skaitam, kam ir atteikta ieceļošana, patvēruma pieteikumu skaitam, šādiem bērniem iecelto juridisko pārstāvju un aizbildņu skaitam, juridiskajam statusam un ieceļošanas atļaujai (t. i., patvēruma meklētājs, bēglis, pagaidu uzturēšanās atļauja), informācijai par dzīvesvietu (t. i., iestādē, ģimenē vai patstāvīgi), mācībām skolā vai profesionālās izglītības iestādē un ģimenes apvienošanās, kā arī to bērnu skaitam, kas atgriezušies savā izcelsmes valstī. Turklāt dalībvalstīm jāapsver kvalitatīvu datu vākšana, lai tos varētu izmantot tādu jautājumu analīzei, kas joprojām ir nepietiekami skatīti, piemēram, nepavadīto un nošķirto bērnu pazušanas gadījumi un ietekme, ko rada tirdzniecība ar bērniem.

PIEZĪMES